

HOLLÁN MIKLÓS*

AZ EURÓPAI UNIÓS JOGHARMONIZÁCIÓ ÉS A MAGYAR BÜNTETŐJOG KAPCSOLATÁNAK ELSŐ ÉVTIZEDEI**

A tanulmány a büntetőjogi jogharmonizáció alapvető kérdéseit vizsgálja: meghatározza a jogharmonizáció helyét a magyar büntetőjog és az EU-jog kapcsolatrendszerében, összeveti annak legfontosabb módszereit, illetve áttekinti a hazai implementáció általános kérdéseit. Ezt követően a hamis pénzekkel kapcsolatos különböző esetvariációkon keresztül bemutatja az utóbbi két évtized legfontosabb (követendő vagy éppen elgondolkodtató példaként szolgáló) szabályozási tendenciáit.

1. BEVEZETÉS

Az Európai Unió (továbbiakban EU) és a hazai büntetőjog kapcsolata már hazánk csatlakozása előtt is élénken foglalkoztatta a büntetőjogászokat.¹ A téma iránti érdeklődés a csatlakozást követően sem csökkent számottevő mértékben, amit az is jól mutat, hogy doktori disszertációk,² valamint akadémiai doktori értekezés³ is született a témában.

Az EU joga és a nemzeti (köztük a hazai) büntetőjog igen sokrétű, kölcsönös és olykor bonyolult jogi helyzeteket eredményező kapcsolatban⁴ áll egymással. Ennek körébe sorolhatók:

- az EU érdekeit büntetőjogi védelemben részesítő magyar tényállások,

* PhD, tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; egyetemi docens, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, 1083 Budapest, Ludovika tér 2. E-mail: hollan.miklos@tk.mta.hu.

** Lezárva: 2020. január 1. napján.

¹ Így LIGETI Katalin: *Büntetőjog és bünygyi együttműködés az Európai Unióban* (Budapest: KJK-Kerszöv 2004), valamint KARSAI Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései* (Budapest: KJK-Kerszöv 2004).

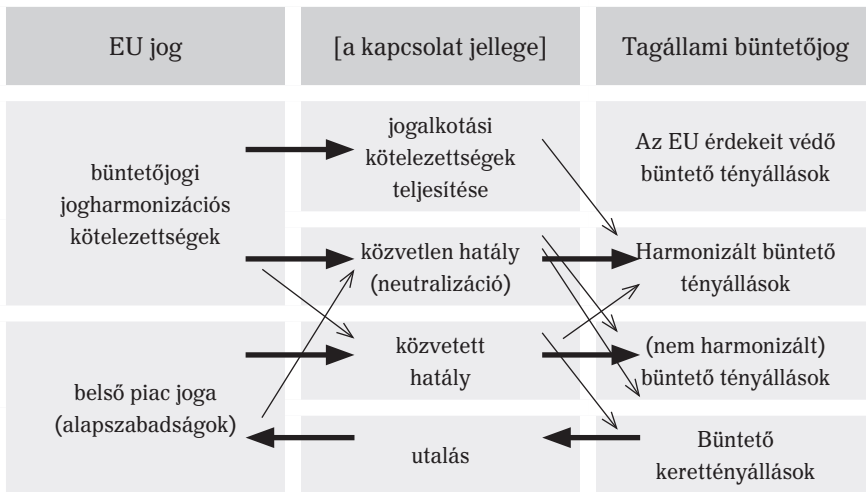
² BÉKÉS Ádám: *Az európai büntetőjog – luxemburgi és strasbourgi büntető ítélezés*. Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Doktori Iskola, 2010, <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Békés%20Ádám%20Phd.pdf>; UDVARHELYI Bence: *Az uniós anyagi büntetőjog és alkotmányos alapjai a Lisszaboni Szerződés tükrében*. PhD értekezés, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2018, <http://phd.lib.uni-miskolc.hu/?docId=27921>, valamint az utóbbi könyv formában UDVARHELYI Bence: *Az Európai Unió anyagi büntetőjoga a Lisszaboni Szerződés után* (Budapest: Patrocinium 2019).

³ KARSAI Krisztina: *Az alapelvek rendszere az európai büntetőjogban*. MTA doktori értekezés, Szeged, 2015, http://real-d.mtak.hu/887/7/dc_964_14_doktori_mu.pdf. Monografikus formában: KARSAI Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban* (Szeged: Pólay 2015).

⁴ KARSAI (3. lj.) 156.

- az EU jogából eredő jogharmonizációs kötelezettségek és az azokat teljesítő magyar büntetőjogi tényállások,
- az EU jogára utaló magyar büntetőjogi kerettényállások,
- az EU-jog elsődlegessége és ebből eredően a magyar büntetőjogra gyakorolt neutralizációs hatása, valamint
- az EU-jog szerepe a magyar büntetőjog értelmezésénél (az ún. közvetett hatály).⁵

Az EU-jog és a tagállami büntetőjog közötti kapcsolatokat az alábbi (saját készítésű) ábra segít áttekinteni:

A tanulmány a két jogrendszer közötti kapcsolatrendszernek csak egy szeletével, nevezetesen az EU jogából eredő (a büntetőjogot érintő) jogharmonizációs kötelezettségekkel és azok hazai teljesítésével foglalkozik.

2. AZ EU JOGÁBÓL EREDŐ KÖTELEZETTSÉGEK

A jogharmonizáció kifejezést – a büntetőjog vonatkozásban is – többféle értelemben lehet használni:⁶

- Egyrészt jellemezheti azokat a szabályozási kötelezettségeket, amelyek a nemzetközi jogból vagy az EU jogából erednek, és a nemzeti (pl. magyar) büntetőjog megalkotására vonatkoznak.

⁵ Hasonló kategorizálás pl. Helmut SATZGER: „Allgemeine Vorfragen” in: Ulrich SIEBER – Helmut SATZGER – Bernd HEINTSCHEL-HEINEG (szerk.): *Europäisches Strafrecht* (München: Nomos-Beck 2014) 252.; Kai AMBOS: *European Criminal Law* (New York: Cambridge, 2018) 23.; valamint UDVARHELYI Bence: „Az uniós jog nemzeti büntetőjogra gyakorolt hatásai” *Pro Futuro* 2016/2. 79–93.

⁶ Vö. pl. MITSILEGAS, Valsamis: *EU Criminal Law* (Oxford-Portland: Hart 2009) 59. 1. lj.

– Másrészt jelentheti az egyes államok jogának (pl. magyar és német büntetőjog) ezen európai uniós jogi aktusokból eredő vagy más faktorokra tekintettel végbememő hasonulását (akár egységesülését).

A következőkben az első aspektusra, azaz a tagállami jogalkotó által teljesítendő jogharmonizációs kötelezettségekre koncentrálok, amelyek az EU elsődleges és másodlagos jogából eredhetnek.⁷

A kötelezettségek jellegét tekintve részemről alapvetően:

- szankcionálási (ezen belül kriminalizációs), valamint
 - asszimilációs
- kötelezettségeket különböztetek meg.

2.1. SZANKCIONÁLÁSI (KRIMINALIZÁCIÓS) KÖTELEZETTSÉGEK

A szankcionálási kötelezettség valamilyen hátrányos tartalmú – nem feltétlenül büntetőjogi (praktikusan közigazgatási) – jogkövetkezmény alkalmazására vonatkozó jogszabály meglétét követeli meg a tagállamoktól. A kriminalizációs kötelezettség pedig ezen belül kifejezetten olyan jogalkotást követel meg a tagállamoktól, amelyek a bizonyos cselekmények büncselekményként való büntetni rendelését jelenti.⁸ Mindkét esetben az államnak csak akkor keletkezik jogalkotási kötelezettsége, ha nem rendelkezik olyan szabályozással, amely az EU-jogból eredő kötelezettségnek megfelel.

2.1.1. SZANKCIONÁLÁSI KÖTELEZETTSÉGEK

Még az EU létrejötte előtt is számos olyan közösségi jogi irányelvet alkottak, amely a tagállamok belső joga számára minimum-követelményként bizonyos cselekmények (nem feltétlenül büntetőjogi) szankcionálását írta elő. Ezek az instrumentumok – kriminalizációs kötelezettség hiányában is – jelentékeny hatást gyakoroltak a tagállamok büntetőjogára.⁹ Ilyen volt különösen a pénzügyi rendszer pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló, 1991. június 10. napján elfogadott 91/308/EGK irányelv,¹⁰ valamint az azt – már az EU létrejötte után – felváltó a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló 2005. október 26. napján elfogadott 2005/60/EK irányelv.¹¹

⁷ Erre a megkülönböztetésre ld. pl. Helmut SATZGER: *Internationales und Europäisches Strafrecht: Strafanwendungsrecht, Europäisches Straf- und Strafverfahrensrecht* (Baden-Baden: Nomos 2018) 136. és 145.

⁸ Ebben a vonatkozásban tágabb és szűkebb büntetőjogi kompetencia között különböztet pl. AMBOS (5. lj.) 18.

⁹ FARKAS Ákos: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban* (Budapest, Osiris 2001) 69.

¹⁰ HL L 166., 1991. 06. 28., 77–82.

¹¹ HL L 309., 2005. 11. 25., 15–36.

2.1.2. A KRIMINALIZÁCIÓS KÖTELEZETTSÉGEK

Az EU harmadik pillére keretében különféle cselekménytípusok kifejezett büntetőjogi eszközökkel való büntetni rendelésére (kriminalizációjára) kötelezte a tagállamokat.¹² Ennek eszköze kezdetben az egyezmény és az együttes fellépés, majd az Amszterdami Szerződés hatályba lépése után a kerethatározat volt.¹³

Az EU Bírósága 2005. szeptember 13. napján megállapította, hogy a büntetőjogi jogharmonizáció jogalapja nem kizárólag a harmadik pilléres joganyag lehet. Bizonyos területeken (pl. környezetvédelem terén) ugyanis a Közösség kompetenciájába (az EU első pillérébe) tartozik büntetőjogi jogközelítés. Sőt amennyiben ez a helyzet, akkor a közösségi kompetenciába tartozó kérdésekben nem is lehet harmadik pilléres jogforrást alkotni.¹⁴

A fenti döntés ratio decidendi-jével összefüggésben már a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése előtt is születettek kriminalizációs kötelezettséget tartalmazó irányelvek pl. a környezet büntetőjogi védelméről,¹⁵ valamint a hajók által okozott tengeri szennyezés szankcionálásáról.¹⁶

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta irányadó alapszerződési szabályozás¹⁷ szerint az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék.¹⁸ Erre a jogalapra hivatkozással adták ki pl. az emberkereskedelem megelőzéséről, az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről szóló 2011. április 5. napján elfogadott 2011/36/EU számú irányelvet,¹⁹ valamint a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2011. december 13. napján elfogadott 2011/92/EU irányelvet.²⁰

¹² Ennek részleteire LIGETI Katalin – KONDOROSI Ferenc (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve.* (Budapest: Magyar Közlönykiadó 2009) 453–678.

¹³ Vö. NAGY Ferenc – KARSAI Krisztina: „A kerethatározat” *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/1–2. 3–28.

¹⁴ A C-176/03 sz. Bizottság kontra Tanács ügyben 2005. szeptember 13. napján hozott ítélet, EBHT 2005., I-7879. Ennek elemzésére: LACZI Beáta: „»Irányelv kontra kerethatározat.« Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban” *Magyar Jog* 2006/10. 577–590., PÁPAI-TARR Ágnes: „Merre tovább európai büntetőjog?” *Debreceni Jogi Műhely* 2007/4. valamint KARSAI Krisztina: „Az európai büntetőjog rögös útján” *Magyar Jog*, 2006/1. 1–10.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről. *HL L* 328., 2008.12.6.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/35/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről. *HL L* 255., 2005.9.30.

¹⁷ Ennek részletes bemutatására és elemzésére lásd UDVARHELYI Bence: „A Lisszaboni Szerződés és a büntetőjog – gondolatok az Európai Unió megújult büntetőjogi jogharmonizációs hatásköréről” *Állam és Jogtudomány* 2016/3. 123–142.

¹⁸ EUMSZ 83. cikk (1) bek.

¹⁹ *HL L* 101/1., 2011.4.15.

²⁰ *HL L* 26/1., 2012.1.28.

Az EUMSZ szerint lehetőség van arra is, hogy amennyiben valamely harmonizációs intézkedések hatálya alá tartozó területen (pl. környezetvédelem, idegenrendészet) az Unió politikájának eredményes végrehajtásához elengedhetetlen a tagállamok büntetőügyekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése, irányelvekben szabályozási minimumokat állapítsanak meg e területen a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan. Az ilyen irányelveket ugyanazon rendes vagy különleges jogalkotási eljárás keretében kell elfogadni, mint amely szerint az említett harmonizációs intézkedéseket elfogadták.²¹ Ezen az alapszerződési jogalapon alapul a piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról szóló 2014. április 16. napján elfogadott 2014/57/EU irányelv,²² valamint az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló 2017. július 5. napján elfogadott 2017/1371/EU irányelv.²³

2.1.3. A SZANKCIONÁLÁSI ÉS KRIMINALIZÁCIÓS KÖTELEZETTSÉGEK KAPCSOLÓDÁSA

Vannak olyan instrumentumok, amelyek bizonyos magatartástípusok tekintetében csak szankcionálási, míg más vonatkozásokban kifejezetten kriminalizációs kötelezettséget tartalmaznak. Ilyen pl. a 2009. június 18. napján elfogadott az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról szóló 2009/52/EK irányelv.²⁴

Olyan megoldás is ismert, hogy a kérdéskör igazgatási szabályait tartalmazó uniós jogi aktus tartalmazza a szankcionálási kötelezettséget (pl. természetkárosításnál a 338/97/EK rendelet²⁵), amelyet bizonyos magatartások tekintetében más uniós jogi aktus kriminalizációs kötelezettsége egészít ki (a 2008/99/EK irányelv).²⁶ Ehhez hasonlóan a szankcionálási kötelezettséget a piaci visszaélésekről szóló 2014. április 16. napján elfogadott 596/2014/EU rendelet,²⁷ míg kriminalizációs kötelezettséget a 2014/57/EU irányelv tartalmazza.²⁸

2.1.4. A SZANKCIONÁLÁS MÉRTÉKÉRE VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

A nemzetközi szerződések erről a kérdéstről való szokásos hallgatásához képest az európai uniós instrumentumok sajátossága, hogy a szankcionálás mértéke tekintetében is befolyásolják a nemzeti büntetőjogokat.

²¹ EUMSZ 83. cikk (2) bek.

²² HL L 173., 2014.6.12., 179–189.

²³ HL L 198., 2017.7.28., 29–41. A jogalap meghatározásának tekintetében a kodifikáció során lezajlott vitákról áttekintést ad Jacsó Judit – Udvarhelyi Bence: „Új irányelv az uniós csalások elleni büntetőjogi védelemről” *Magyar Jog* 2018/6., 329–330.

²⁴ HL L 168., 2009.6.30., 24–32.

²⁵ HL L 61., 1997.3.3., 1–69. (magyar kiadás: 3. kötet 15. fejezet 136–150.).

²⁶ Btk. 465. § (1) bek. d) pont.

²⁷ HL L 173., 2014.6.12., 1–61.

²⁸ HL L 173., 2014.6.12., 179–189.

Ez általában azt jelenti, hogy külön utalnak a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankcionálás szükségességére.²⁹

Egyes jogi aktusok ezen felül azt a követelményt is megfogalmazzák, hogy a cselekmény szankcionálása olyan legyen, ami kiadatást tesz lehetővé.³⁰

Az európai uniós jogharmonizáció igazi specifikumai a büntetési tétel maximumára vonatkozó rendelkezések, amelyek alapján a tagállamoknak a cselekmény büntetési tételének maximumát nemzeti jogukban pl.

- legalább egy évi,³¹
- legalább két évi,³²
- legalább három évi,³³
- legalább egy év és három év között,³⁴
- legalább öt évi,³⁵
- legalább nyolc évi,³⁶
- legalább tíz évi,³⁷ illetve
- legalább tizenöt évi³⁸

szabadságvesztésként kell a meghatározni.

A büntetési tétel maximumára vonatkozó szabályok kezdetben csak a bizonyos elkövetési magatartásokra,³⁹ illetve egyes bűncselekménytípusokra vonatkoztak.⁴⁰ A kriminalizációs kötelezettség többi esetkörére nézve csak a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankcionálás általános követelménye érvényesült. A későbbiekben már olyan irányelvet is elfogadtak, amelyekben a büntetési tétel maximumára vonatkozó szabályok az adott instrumentumban definiált bűncselekménytípus összes változatára vonatkoztak.⁴¹

2.2. AZ ASSZIMILÁCIÓS KÖTELEZETTSÉG

Az asszimilációs kötelezettség alapján a tagállamok arra kötelesek, hogy az EU érdekeinek a megfelelő nemzeti érdekekkel azonos védelmet biztosítsanak.⁴² Ez a jogalkotó tekintetében lényegében feltételes szankcionálási, illetve kriminalizációs köte-

²⁹ 2004/757/IB kerethatározat 4. cikk (1) bek., 2008/913/IB kerethatározat 3. cikk (1) bek., 2008/99/EK irányelv 5. cikk.

³⁰ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (1) bek., 2001/413/IB kerethatározat 6. cikk, 2002/475/IB kerethatározat 5. cikk.

³¹ 2011/92/EU irányelv 3. (2) bek.

³² 2011/92/EU irányelv 3. cikk (3) bek.

³³ 2011/92/EU irányelv 3. cikk (5) bek. i) pont II. fordulat.

³⁴ 2008/913/IB kerethatározat 3. cikk (2) bek.

³⁵ 2011/92/EU irányelv 3. cikk (4) bek.

³⁶ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (2) bek., 2002/475/IB kerethatározat 5. cikk (3) bek.

³⁷ 2011/92/EU irányelv 3. cikk (6) bek.

³⁸ 2002/475/IB kerethatározat 5. cikk (3) bek.

³⁹ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (2) bek., 2002/475/IB kerethatározat 5. cikk (3) bek.

⁴⁰ 2005/222/IB kerethatározat 6. cikk (1) és (2) bek.

⁴¹ 2011/36/EU irányelv 4. cikk (1) bek.

⁴² Átfogóan lásd KARSAI (3. lj.) 147–151.

lezettséget jelent, amely akkor érvényesül, ha a nemzeti jog az adott tárgykörben megfelelő nemzeti érdek viszonylatában ilyen szabályozást tartalmaz. Ha viszont a nemzeti jog az adott magatartást nem rendeli büntetni, akkor az asszimilációs kötelezettség – szemben a kriminalizációs és a szankcionálási kötelezettséggel – nem jár tagállami büntetőjog megalkotására vonatkozó kötelezettséggel.

Már az EKSz általános rendelkezése megfogalmazta a közösségi hűség elvét, amely szerint „a tagállamok az e szerződésből, illetve a Közösség intézményeinek cselekvéseiből eredő kötelezettségek teljesítésének biztosítása érdekében megteszik a megfelelő általános vagy különös intézkedéseket. A tagállamok elősegítik a Közösség feladatainak teljesítését”.⁴³ Ezen elv alapján a tagállamok – a közösségi jog külön erre vonatkozó rendelkezésének hiányában is – kötelesek a közösségi érdekeket sértő cselekményeket hasonló anyagi és eljárásjogi szabályok mellett üldözni, mint a nemzeti érdekeket sértő (típus és súly szerint hasonló) cselekményeket. Ennek során szabadon megválaszthatják az alkalmazható szankciókat, de azoknak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.⁴⁴ Az EUMSz már nem a közösségi, hanem az uniós hűség elvét tartalmazza, amely szerint a tagállamok segítik az Uniót feladatainak teljesítésében, és tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti az Unió célkitűzéseinek megvalósítását.⁴⁵

Az asszimilációs kötelezettség egyes cselekménytípusok esetén az EU elsődleges jogának specifikus rendelkezésén alapul. Így pl. az EU Bírósága előtt elkövetett hamis tanúzás tekintetében a bíróság státútumának (jelenleg az EUMSz 3. jegyzőkönyvének) 30. cikkén,⁴⁶ vagy a közösség pénzügyi érdekei tekintetében korábban az EKSz 209/A. cikkén, jelenleg pedig az EUMSz 325. cikk (2) bekezdésén.

3. AZ EU-JOGBÓL EREDŐ JOGHARMONIZÁCIÓS KÖTELEZETTSÉGEK HAZAI TELJESÍTÉSE

A jogharmonizációs kötelezettségek implementációja már hazánk EU-csatlakozását megelőzően megindult, illetve természetesen azt követően is folytatódott.⁴⁷ A csatlakozás előtti időszak annyiban volt speciális, hogy ekkoriban a jogharmonizációs kötelezettség nem közvetlenül az EU jogharmonizációs instrumentumaiból, hanem hazánk a társulási szerződésben vállalt kötelezettségének⁴⁸ – a büntetőjog vonatkozásában – kiterjesztő értelmezéséből eredt.

⁴³ EKSz 10. cikk (korábbi 5. cikk) (hk.).

⁴⁴ A 68/88. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítéletet (EBHT 1989, 2965.) 24. pont.

⁴⁵ EUMSZ 4. cikk (3) bek. harmadik mondat.

⁴⁶ KARSAI (3. lj.) 149. 396. lj.

⁴⁷ Ezek áttekintésére ld. HOLLÁN Miklós: „Az anyagi büntetőjog harmonizációja” in: HOLLÁN Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége*. Magyarország az Európai Unióban 2004–2014. (Budapest: Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt. 2014) 56–59.

⁴⁸ A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás 67. cikk. Hazánkban kihirdette: 1994. évi I. törvény.

Az EU jogából eredő jogharmonizációs kötelezettségekkel általában már az 1978. évi Btk. módosításai összhangba hozták büntetőjogunkat. Ebben az időszakban általában a büntető kódexet módosító törvények záró rendelkezései között található jogharmonizációs záradék⁴⁹ vagy a javaslat miniszteri indokolása jelölte meg, hogy a módosítás mely európai uniós jogi aktusnak való megfelelést szolgálja.

A hatályos büntető kódex (2012. évi C. törvény) javaslata is messzemenően figyelemmel volt azokra a jogharmonizációs kötelezettségekre, amelyeket hazánk vonatkozásában a nemzetközi és európai szervezetek instrumentumai tartalmaznak.⁵⁰

A kódex preambuluma kifejezetten utalt arra, hogy annak a megalkotása „Magyarország [...] európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével” történt.

A törvénykönyv záró rendelkezési között jogharmonizációs klauzulát is tartalmaz. Ebből kifejezetten kitűnik, hogy a Btk. mely általános és különös részi rendelkezései mögött áll európai uniós kötelezettség.⁵¹ A módosítások is általában ezt a jogharmonizációs klauzulát egészítik ki,⁵² amikor megjelölik a Btk. azon további rendelkezéseit, amelyek szabályozása már valamely meghatározott uniós jogi aktuson alapul.

A jogharmonizációs klauzula felsorolása azonban egyébként eredetileg sem volt, és jelenleg sem teljes. Számos esetben nem ebből, hanem csak a Btk. javaslatának indokolásából tudtuk meg, hogy a rendelkezés mögött európai uniós kötelezettség teljesítése áll. Így például a 2011/93/EU irányelvre vezethető vissza a foglalkozástól eltiltás egyik új esetkörének bevezetése is.⁵³

4. AZ ESETTANULMÁNYOK

Az EU-jogból eredő jogharmonizációs kötelezettségeket és azok hazai teljesítését a következőkben hazai jogunk közelmúltjából vett esettanulmányokon keresztül mutatjuk be. Ezek a hamis pénzzel kapcsolatos bűncselekményekhez kapcsolódnak, mivel ez az egyik olyan bűncselekménycsoport, amelyre vonatkozó büntetőjogi szabályozás harmonizációja – az EU-jog, valamint hazai jogunk szintjén is – végigkísérte az utóbbi húsz évet. Az esettanulmányok részben jó gyakorlatként, részben tanulságos (olykor intő) példaként funkcionálhatnak a jogalkotás (és az azt előkészítő apparátus), valamint a tudományos-szakmai közönség számára.

4.1. A PÉNZHAMISÍTÁS CÉLZATA

Az 1978. évi Btk. eredeti szabályozása alapján pénzhamisításért az felelt, aki „pénzt forgalomba hozatal céljából utánoz vagy meghamisít”.⁵⁴

⁴⁹ 2001. évi CXXI. törvény 90. §, illetve 2005. évi XCI. törvény 31. §.

⁵⁰ KARA Ákos: „Nemzetközi kötelezettségek, ajánlások és az új Btk.” *Jogtudományi Közöny* 2015/10.

⁵¹ Btk. 465. § (1) bek.

⁵² Pl. 2014. évi LXXII. törvény 87. §.

⁵³ Btk. 52. § (3) bek.

⁵⁴ 1978. évi Btk. 304. § (1) bek. a) pont.

A 2000/383/IB kerethatározat alapján „minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy bűncselekményként büntetendő [...] legyen [...] a pénz [csalárd]⁵⁵ hamisítása vagy meghamisítása”, mégpedig „a felhasznált eszközöktől függetlenül”.⁵⁶ Ezen felül „minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy [ezen] magatartás [...] hatásos, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal legyenek sújtatható[...], beleértve az olyan szabadságvesztés-büntetéseket is, amelyek kiadatáshoz vezethetnek”.⁵⁷

A 2001. évi CXXI. törvény módosította a pénzhamisítás tényállását. E jogszabály javaslatának indokolása szerint: „az előállítás, illetve meghamisítás elkövetési magatartásoknál a tervezet továbbra is megtartja a forgalomba hozatali célzatot. Ez azonban nem áll ellentétben a 2000/383/IB [...] kerethatározat rendelkezéseivel, mivel az a pénz csalárd előállítását vagy megváltoztatását rendeli büntetni. A pénzhamisítás esetén a csalárdság más megtévesztését kell, hogy jelentse, azaz a hamis pénz valódikiént történő felhasználását, ami egyben forgalomba hozatalát jelenti. Forgalomba hozatal nélkül a csalárdság nem valósulhat meg.”⁵⁸

Jacsó szerint az indokolás „lényegében egyenlőségelet tesz e két fogalom [azaz csalárdság és forgalomba hozatali célzat] közé”. Szerinte azonban ez nem helyes, a kerethatározat ugyanis a 3. cikk egyes (első kettő) fordulatai esetén a csalárd kifejezést tartalmazza,⁵⁹ míg a harmadik esetben a forgalomba hozatal célját. Így „rendszertani értelmezéssel – a kerethatározat megfogalmazása szerint – [...] nem foghatjuk fel szinonim fogalomként a forgalomba hozatal célzatát és a csalárd módot. A magyar bírói gyakorlat azonban a forgalomba hozatal fogalmát tágan értelmezi, beletartozónak tekinti azt az esetet is, ha valaki ingyenesen – például ajándékozás útján – juttat másnak hamis pénzt”.⁶⁰

A kerethatározat kontextusában a csalárdság és a forgalomba hozatal fogalma valóban nem azonosítható. A miniszteri indokolás azonban nem is ezt teszi, hanem a hazai szabályozást a kerethatározatban szereplő fogalmak meghatározott kapcsolatára építi. Ennek lényege az, hogy nem képzelhető el olyan eset, amikor valaki a hamis pénzt úgy kívánná csalárd módon felhasználni, hogy nem kívánja annak forgalomba kerülését. Így a nemzeti szabályozásban a jogalkotó a tágabb hatókörű fogalmat (a forgalomba hozatalt) nevesíti, lemondva abban a szűkebb hatókörű fogalom (a csalárdság) megjelenítéséről. Erre figyelemmel viszont a fogalmak logi-

⁵⁵ Az instrumentum magyar nyelvű szövegében a csalárdság elemét, sajnos, a 3. cikk az a) pontja nem tartalmazta. A kerethatározat más hivatalos nyelvű szövegeiben viszont szerepelt. A jogharmonizációs kötelezettség terjedelmét pedig hazánk vonatkozásában sem kizárólag a magyar nyelvű szöveg alapján kell megállapítani. Különösen akkor nem, ha ekkoriban (hazánk csatlakozása előtt) hivatalos magyar nyelvű szöveg még nem is ált rendelkezésre.

⁵⁶ 2000/383/IB kerethatározat 3. cikk (1) bek. a) pont.

⁵⁷ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (1) bek.

⁵⁸ Vö. 2001. évi CXXI. törvény javaslatának 63–65. §-ához fűzött indokolás. A miniszteri indokolás tehát a csalárdság elemét (helyesen) a jogharmonizációs kötelezettség elemének tartja. Vö. 55. lj.

⁵⁹ Vö. 55. lj.

⁶⁰ Jacsó Judit: „Pénzhamisítás” in: KONDOROSI Ferenc – LIGETI Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve* (Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2008) 483.

kai viszonyára tekintettel a magyar szabályozás – a jogharmonizációs kötelezettség és a nemzeti büntetőjogi tényállás szövegszerű különbsége ellenére – teljesen megfelelt a kerethatározatból eredő kötelezettségnek. Sőt a magyar jog – amint azt a Jacsó által kiemelt joggyakorlati példa mutatja – a kerethatározatból eredő kötelezettségen túlmenve olyan cselekményeket is büntetni rendelt, amikor csalárság eleme nem áll fenn, de forgalomba hozatal célja igen.

4.2. A FORGALOMBA MÉG NEM HOZOTT ÉRME VAGY BANKJEGY

Az 1978. évi Btk. eredeti szabályozása alapján pénzhamisításért az felelt, aki „a forgalomban lévő” pénzt utánozta vagy hamisította meg.⁶¹ Ezen „büntető rendelkezés [...] „alkalmazása szempontjából pénz: a fém- vagy papírpénz és a bankjegy” volt.⁶²

A kerethatározat alapján biztosítani kellett, hogy a pénzhamisítás akkor is büntetendő legyen, ha „olyan bankjegyekkel és érmekkel kapcsolatos [...], amelyeket még nem bocsátottak ki, de forgalomba hozatalra szántak, és amelyek olyan pénznemhez tartoznak, amely törvényes fizetőeszköz”.⁶³ A tagállamoknak ebből a rendelkezésből eredő kötelezettségnek legkésőbb 2001. május 29-ig kellett megfelelniük.⁶⁴

Csatlakozni kívánó államként hazánk a 2001. évi CXXI. törvénnyel módosította az 1978. évi Btk. szabályozását. A módosított tényállás alapján pénzhamisításért az volt büntetendő, aki „pénzt forgalomba hozatal céljából utánoz vagy meghamisít”.⁶⁵ A tényállásból tehát a jogalkotó törölte az arra való utalást, hogy az utánzott pénz vagy a meghamisítás elkövetési tárgya az elkövetési magatartások tanúsításakor forgalomban van.

Az 1979. évi 5. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról (továbbiakban: az 1979. évi Btké.) szintén megváltozott, annak alapján „pénz: a törvényes fizetőeszköznek minősülő, illetve a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól törvényes fizetőeszköznek minősülő fém- vagy papírpénz és bankjegy”.⁶⁶ Az indoklás szerint módosították a „pénz fogalmát annak érdekében, hogy a büntetőjogi védelem ne csak a már forgalomban lévő fizetőeszközökre, hanem a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján egy meghatározott jövőbeni időponttól törvényes fizetőeszköznek minősülő fém- vagy papírpénzre is kiterjedjen”.⁶⁷

A módosítás – eltekintve attól, hogy csak 2002. április 1. napjával lépett hatályba – megfelelt a kerethatározat 5. cikk b) pontja szerinti (az eurón kívüli pénzek tekintetében fennálló⁶⁸) jogharmonizációs kötelezettségnek. Ennek alapján ugyanis a

⁶¹ 1978. évi Btk. 304. § (1) bek. a) pont.

⁶² 1979. évi Btké. 24. § (1) bek.

⁶³ 2000/383/IB kerethatározat 5. cikk b) pont.

⁶⁴ 2000/383/IB kerethatározat 11. cikk (1) bek.

⁶⁵ 1978. évi Btk. 304. § (1) bek. a) pont.

⁶⁶ 1979. évi Btké. 24. § (1) bek.

⁶⁷ A 2001. évi CXXI. törvény javaslatának 84. §-ához fűzött indokolás.

⁶⁸ Az euró tekintetében ugyanezen kérdés vonatkozásában lásd 4.3.2. cím.

pénzhamisítást akkor is büntetni kell rendelni, ha a törvényes fizetőeszköz érméjét vagy bankjegyét még nem hozták forgalomba, de arra szánták.

A magyar büntetőjog azonban túl is teljesítette a jogharmonizációs kötelezettséget. Az 1978. évi Btk. ugyanis olyan cselekményeket is büntetni rendelt, amelyeket olyan érmékre és bankjegyekre követtek el, amelyeket még törvényes fizetőeszköznek sem minősítettek, de ilyenként való forgalomba hozatalra szánták.

Tóth értékelése szerint a módosítás „olyan esetekre teremtett büntetendőséget, ha „egyszer a jelenlegi változásokhoz hasonló bankjegyforradalom zajlik majd le, és [...] védenünk kell későbbi időpontban forgalomba kerülő, de már a hamisításhoz szükséges mértékben ismert pénzt is (bár ennek igen csekély a valószínűsége)”.⁶⁹

A pénz forgalomban létére vonatkozó kitévelt a Btk. tényállása sem tartalmaz.⁷⁰ A kódex már maga definiálja a pénz fogalmát. Ezen (a korábbiakkal lényegében egyező) meghatározás alapján „pénz: a törvényes fizetőeszköznek minősülő, vagy jogszabály, az európai uniós jogi aktus vagy a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól annak minősülő bankjegy és érme”.⁷¹

A korábbi uniós szabályozást felváltotta az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve. Ez a jóval az euró bevetését követően született instrumentum is megállapítja, hogy „a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy az [...] említett magatartás büntetendő legyen azon bankjegyek és érme vonatkozásában is, amelyeket még nem bocsátottak ki, de amelyeket törvényes fizetőeszközként történő forgalomba hozatalra szánunk”.⁷²

Ennek a követelménynek is mindenben megfelel a Btk. szabályozása, amely (a 2001. évi módosítás konstrukcióját átvéve) a pénzhamisítás tárgyának tekinti a jövőben, meghatározott időponttól törvényes fizetőeszköznek minősülő bankjegyeket és érméket is.

4.3. AZ EURÓ

4.3.1. AZ EURÓ KIEMELÉSE

Az 1978. évi „Btk. pénzhamisításra vonatkozó büntető rendelkezéseinek „alkalmazása szempontjából pénz: a fém- vagy papírpénz és a bankjegy” volt.⁷³ A 1979. évi Btké. azt is kimondta, hogy a „külföldi pénz, illetve értékpapír a belföldiével azonos védelemben részesül”.⁷⁴

A 2000/383/IB kerethatározat alkalmazásában „»pénz« az olyan papírpénz (beleértve a bankjegyet is) és fémpénz, amely törvényes fizetőeszköz, beleértve az euró-

⁶⁹ Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és büncselekmények* (Budapest: KJK-KERSZÖV 2002) 375.

⁷⁰ Btk. 389. § (1) bek. a) pont.

⁷¹ Btk. 389. § (5) bek. a) pont.

⁷² 2014/62/EU irányelv 3. cikk (3) bek.

⁷³ 1979. évi Btké. 24. § (1) bek.

⁷⁴ 1979. évi Btké. 24. § (3) bek.

bankjegyeket és euró-érméket is, amelyek a 974/98/EK rendeletnek megfelelően törvényes fizetőeszközök”.⁷⁵

Karsai még ezen rendelkezések összevetésével állapítja meg, hogy „az euró a jelenlegi jogi viszonyok között nem lehetne elkövetési tárgya a [z 1978. évi] Btk. 304. §-ban meghatározott bűncselekménynek [...]. Ehhez ugyanis „az euró külföldi pénz-minőségét kellene elismernünk, amely abból a szempontból problematikus, hogy az euró jelenlegi stádiumában nem léteznek sem euró-érmék, sem pedig euró-bankjegyek”.⁷⁶

Álláspontom szerint az euró már ekkor is külföldi pénz volt, mégpedig nemcsak elszámolási eszközként, hiszen euró-bankjegyek és érmék már 2002. január 1. napja előtt is léteztek,⁷⁷ de nem voltak forgalomban.⁷⁸

A 2001. évi CXXI. törvény alapján az 1979. évi Btké.-ben külön rendelkezésként jelent meg az, hogy „külföldi pénz alatt az eurót is érteni kell”.⁷⁹ Ezen módosított értelmező rendelkezés is 2002. április 1. napjával lépett hatályba. A módosító törvény indokolása szerint „2002. január 1-jével megjelennek az euró bankjegyek és pénzérmék, amelyek hamisítására a pénzhamisítás hatályos büntető törvénykönyvi tényállása aggálytalanul nem lenne alkalmazható”.⁸⁰ Az indokolás szerint a módosítás „az értelmezési problémák elkerülése érdekében egyértelművé teszi, hogy a külföldi pénz fogalma alatt az eurot is érteni kell”.⁸¹

Tóth szerint az euró kiemelése „indokolatlan túlbuzgóság” volt, hiszen 2002. január 1. napjától az „euró [...] érvényes külföldi fizetőeszköz [...], tehát külön rendelkezés nélkül is a belföldivel azonos védelmet élvező külföldi pénz.”⁸²

Az euró ugyanis nem (csak) egy nemzetközi szervezet (az Európai Unió, Európai Közösségek) pénze, hanem bizonyos külföldi – egyébként az Európai Unióba tartozó – tagállamok fizetőeszköze. Így az euró tekintetében teljesen közömbös volt az a körülmény is, hogy az 1978. évi Btk. alkalmazásában a külföldi kifejezés általában csak más államokra utalt, a nemzetközi szervezetekre pedig csak akkor, ha azt a törvény⁸³ külön kiemelte.

Ha tehát a cselekményt 2002. január 1. és március 31. között az euró vonatkozásában követték el, akkor az (külföldi törvényes fizetőeszközként) a módosítás előtt is aggálytalanul a magyar büntető törvényi tényállások alá tartozott. A 2002. január 1.

⁷⁵ 2000/383/IB kerethatározat 1. cikk.

⁷⁶ KARSAI Krisztina: „Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról” *Európai Jog*, 2001/1., 11–14.

⁷⁷ Vö. Hanspeter K. SCHELLER: *Az Európai Központi Bank története, szerepe, feladatai* (Európai Központi Bank, 2. átdolgozott kiadás 2006) 105., (<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2006hu.pdf?fe7316cf314762913e63d38ee3c8aee>).

⁷⁸ A büntetőjogi védelem hiányának oka tehát ekkoriban szerintem kizárólag az a (Karsai által szintén kiemelt) tény volt, hogy az euró bankjegyek és érmék nem voltak forgalomban. Vö. 4.3.2. cím.

⁷⁹ 1979. évi Btké. 24. § (3) bek.

⁸⁰ A 2001. évi CXXI. törvény javaslatának 63-65. §-ához fűzött indokolás.

⁸¹ A 2001. évi CXXI. törvény javaslatának 84. §-ához fűzött indokolás.

⁸² TÓTH (69. lj.) 375.

⁸³ Így pl. a külföldi hivatalos személy fogalma tekintetében az 1978. évi Btk. 137. § 3. pontja. Hatályos 2002. április 1. napjától.

előtt elkövetett cselekmények viszont azért nem tartoztak a magyar büntetőjog pénzhamisítási tényállása alá, mivel az euró nem volt forgalomban lévő (külföldi) pénz.⁸⁴

A Btk. az eurót már nem nevesíti, hanem a pénz fogalma körében csak arról rendelkezik, hogy „a külföldi pénz [...] a belföldivel azonos védelemben részesül”.⁸⁵ E rendelkezés értelmezése alapján az euró alapvetően – ahogy egyébként 2002. január 1. napjától – külföldi törvényes fizetőeszközként részesül büntetőjogi védelemben.⁸⁶

4.3.2. A FORGALOMBA MÉG NEM HOZOTT EURÓ

Az 1978. évi Btk. eredeti szabályozása alapján 2002. január 1. napja előtt az euró azért nem részesült büntetőjogi védelemben, mert a pénzhamisítást csakis „forgalomban levő” pénz vonatkozásában lehet elkövetni”.⁸⁷

A 2000/383/IB kerethatározat 5. cikk a) pontja külön kitért arra is, hogy „minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy [a pénzhamisítás] akkor is büntetendő[...] legyen[...], ha: „az euro jövőbeni bankjegyeivel és érméivel kapcsolatosak, és 2002. január 1-jét megelőzően követik el azokat”.⁸⁸ A tagállamoknak meg kellett hozni azokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy e rendelkezésnek 2000. december 31-ig megfeleljenek;⁸⁹ vagyis egy olyan határidőig, amely jóval korábbi volt, mint amit a kerethatározat a többi jövőben fogalomba hozandó pénz védelme vonatkozásában tartalmazott.⁹⁰

Amint azt láttuk a 2001. évi CXXI. törvény a forgalomban létre utaló elemet törölte a pénzhamisítás tényállásából, illetve pénznek minősített a jövőben, meghatározott időponttól törvényes fizetőeszköznek minősülő fém- vagy papírpénzt és bankjegyet.⁹¹ Ez kihatott az euró védelmére is. Az indoklás szerint a módosítás a „kerethatározat elvárásainak megfelelően a [z 1978. évi] Btk. 304. §-a (1) bekezdésének a) pontját – a „forgalomban levő” szövegrész elhagyásával – úgy módosítja, hogy az [...] alkalmazható legyen a jövőben egy meghatározott időpontban forgalomba hozatalra kerülő, azonban már korábban ismert formájú pénz, így az euro hamisítására is”.⁹²

A módosítás azonban csak 2002. április 1. napjával lépett hatályba. A hatályba lépés ezen időpontjára tekintettel a módosítás nem tekinthető az EU jogából eredő [a kerethatározat 5. cikk a) pontja alapján fennálló] kifejezetten az euróra vonatkozó jogharmonizációs kötelezettség teljesítésének.⁹³ Akkor lett volna az, ha az 2000.

⁸⁴ Vö. 4.3.2. cím.

⁸⁵ Btk. 389. § (6) bek.

⁸⁶ Ezt helyesli pl. KONDOROSI (95. lj.) 79.

⁸⁷ KARSAI Krisztina: „Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról” *Európai Jog* 2001/1. 11–14.

⁸⁸ 2000/383/IB kerethatározat 5. cikk a) pont.

⁸⁹ 2000/383/IB kerethatározat 11. cikk (1) bek.

⁹⁰ Vö. 4.2. cím.

⁹¹ Vö. 4.2. cím.

⁹² A 2001. évi CXXI. törvény javaslatának 63–65. §-ához fűzött indoklás.

⁹³ A további pénzek tekintetében fennálló jogharmonizációs kötelezettségre nézve lásd 4.2. cím.

december 31. előtt hatályba lépett volna. A jogharmonizációs kötelezettség ugyanis ebben a vonatkozásban a kerethatározat hivatkozott rendelkezései alapján olyan cselekményekre vonatkozott, amelyeket 2001. január 1. napján vagy az után, de 2002. január 1. napját megelőzően követnek el.

A Btk. javaslatának indokolása szerint „az euró, mint elszámolási egység 1999. január 1-jétől került bevezetésre, mint a részes tagállamok valutája, míg a bankjegyek és érmék forgalomba hozatala 2002. január 1-jével történt meg. A készpénzként bevezetendő euró védelme céljából kellett a pénz fogalmát kiterjeszteni a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól törvényes fizetőeszközének minősülő bankjegyre és érmére. A bankjegyek és érmék megjelenési formája már ismert volt, ezért a hamisítással szembeni hatékony védelem körét a jövőben kibocsátandó érmékre és bankjegyekre is ki kellett terjeszteni az euró bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről szóló 2000/383/IB tanácsi kerethatározat 5. cikke értelmében. Ez a kiterjesztett védelem továbbra is szükséges”.⁹⁴

4.3.3. AZ EU JOGI AKTUSÁRA VALÓ HIVATKOZÁS SZÜKSÉGESSÉGE

Kondorosi számára, mivel az euró törvényes fizetőeszközként részesül a Btk. által büntetőjogi védelemben, „nem teljesen érthető [...] az a módosítás, amely a[...] Btk. 389. § (5) bekezdés a) pontjának pénz-fogalmában [...] »az EU jogi aktusát« is külön nevesíti a jogszabályi rendelkezés mellett, ezáltal olyan látszatot keltve, mintha a magyar jogban közvetlen hatállyal bíró közösségi jogi normák ne lennének jogszabálynak tekinthetőek”.⁹⁵

Álláspontom szerint a Btk. megoldása helyes. Az euró jelenleg valóban törvényes fizetőeszközként részesül büntetőjogi védelemben, de ennek alapja éppen részben az euró bevezetéséről szóló 974/98/EK rendelet⁹⁶ 10. és 11. cikke. Márpedig – legalábbis elvileg – ezen európai uniós jogi aktus tekintetében sincs kizárva a módosítás lehetősége a törvényes fizetőeszköz meghatározása tekintetében (mégpedig a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye mellett vagy praktikusán azt megelőzően).

Az EU jogi aktusai viszont nem minősülnek (korábban sem minősültek) jogszabálynak. Korábban az 1987. évi XI. törvény (1987. évi Jat.) taxatíván felsorolta a jogszabályokat,⁹⁷ ezek között azonban az EU jogi aktusai nem szerepeltek. Ezek jogszabálynak még akkor sem voltak tekinthetőek, ha a 1987. évi Jat. más rendelkezései „az Európai Közösségek jogszabályai” kifejezést használták.⁹⁸

⁹⁴ A Btk. javaslatának a 388. §-ához fűzött indokolás. A javaslatban még ez a paragrafus tartalmazta a pénzhamisítás tényállását.

⁹⁵ KONDOROSI András: „Gondolatok a pénzforgalom rendjét sértő bűncselekmények kapcsán” *Jogelméleti Szemle* 2012/4. 79.

⁹⁶ HL L 139., 1998.5.11., 1–5. (magyar különkiadás 10 kötet. 111–115.).

⁹⁷ 1987. évi Jat. 1. § (1) bek.

⁹⁸ 1987. évi Jat. 40. § (3) bek.

2012. január 1. napjától az utóbbi kérdés megítélése még inkább egyértelmű. Az Alaptörvény szerint ugyanis „jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete”.⁹⁹ Ehhez képest az Alaptörvény külön rendelkezik arról, hogy „az EU joga [...] megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt”.¹⁰⁰ Ebből következően viszont (*argumentum a contrario*) az EU jogi aktusai nem tekintendők jogszabálynak, akkor sem, ha azok hazánkban közvetlen hatállyal rendelkeznek.

4.4. A PÉNZHAMISÍTÁS ELŐSEGÍTÉSE

Az 1978. évi Btk. eredetileg is tartalmazta annak büntetni rendelését, „aki pénzhamisításra irányuló előkészületet követ el”, ami „két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel” volt büntetendő.¹⁰¹ Az akkor hatályos törvény szerint ilyen esetekben „előkészület miatt [az volt] büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja”.¹⁰²

A 2000/383/IB kerethatározat alapján „minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a következő magatartások büntetendők legyenek: [...] pénz hamisítására vagy meghamisítására *különösen alkalmas* szerszámok, tárgyak, számítógépes programok vagy egyéb eszközök, vagy hologramok vagy a pénz más, a hamisítás elleni védelmet szolgáló alkotórészei. [...] *csalárd* előállítása, elfogadása, megszerzése vagy birtoklása”.¹⁰³

A 2001. évi CXXI. törvény iktatta be az 1978. évi Btk.-ba a pénzhamisítás elősegítése elnevezésű külön tényállást, amely szerint két évig terjedő szabadságvesztéssel (közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel) büntetendő, „aki pénzhamisításhoz szükséges anyagot, eszközt, berendezést vagy számítógépes programot készít, megszerez, tart, átad, forgalomba hoz vagy azzal kereskedik”.¹⁰⁴

A módosító törvény javaslatának miniszteri indokolása szerint „a [1978. évi Btk.] 304. § (4) bekezdése ugyan megtartja a pénzhamisítás előkészületét, azonban bármely bűncselekmény előkészülete csak akkor állapítható meg, ha az adott személynek szándékában áll a bűncselekmény elkövetése, azaz pénzhamisítás esetén pénzt akar hamisítani. Ez az elem azonban a [2000/383/IB] kerethatározat 3. cikk d) pontjában foglaltak esetében hiányzik. Valóban elképzelhető, hogy az, aki a pénzhamisításhoz szükséges anyagot, eszközt, számítógépes programot előállítja, megszer-

⁹⁹ Alaptörvény T) cikk (2) bek.

¹⁰⁰ Alaptörvény E) cikk (3) bek.

¹⁰¹ 1978. évi Btk. 304. § (4) bek.

¹⁰² 1978. évi Btk. 18. § (1) bek.

¹⁰³ 2000/383/IB kerethatározat 3. cikk (1) bek. d) pont. [Kiemelések tőlem – H.M.]

¹⁰⁴ 1978. évi Btk. 304/A. §.

zi stb., annak szándéka a pénzhamisítás elkövetésére már nem terjed ki. Ebben az esetben az előkészület szabályai nem alkalmazhatók. Ezért a kerethatározatban foglaltak maradéktalan végrehajtása végett, indokolt ezeknek a cselekményeknek önálló tényállásba foglalása.”

Lényegében ezzel összhangban az ítélkezési gyakorlat szerint „a[z 1978. évi] Btk. 304/A. §-a szerinti pénzhamisítás elősegítésének vétségét a[z 1978. évi] Btk. 304. § (4) bekezdése szerinti pénzhamisításra irányuló előkészület vétségétől az elkövető célzata határolja el; az utóbbi esetben az előkészületi cselekmény elkövetőjének célja a pénzhamisítás, a külön tényállásban szabályozott előkészületi cselekmény elkövetője viszont a cselekményt nem ezzel a cézzel követi el”. Így „amennyiben megállapítható, hogy az elkövető szándéka a pénzhamisítás elkövetésére is kiterjed, cselekménye már a[z 1978. évi Btk.] 304. § szerinti bűncselekmény (4) bekezdése szerint büntetendő előkészületét valósítja meg”.¹⁰⁵

Az új törvényi tényállás megalkotásának indoka tehát az volt, hogy a magyar jog megfeleljen a pénzhamisítás elleni 2000/383/IB kerethatározat 3. cikk d) pontjában szereplő előírásnak. A jogirodalom szerint „nem lett volna feltétlenül szükség a *sui generis* deliktum megalkotására, hiszen a magyar előkészületre vonatkozó általános részi rendelkezések alkalmazása is eleget tett volna az uniós elvárásoknak”.¹⁰⁶ A külön tényállás létrehozásának oka álláspontom szerint az volt, hogy a jogalkotó sajnálatos módon félreértelmezte a 2000/383/IB kerethatározatból eredő kriminalizációs kötelezettséget. Az instrumentum 3. cikk d) pontja alapján ugyanis a tagállamoknak a pénz hamisítására vagy meghamisítására különösen alkalmas szerszámok stb. „csalárd” előállítását, elfogadását, megszerzését vagy birtoklását kellett büntetni rendelniük.

Márpedig a csalárd elkövetést a magyar jogalkotó a pénzhamisítás az 1978. évi Btk. 304. § (1) bekezdés a) és b) pontjainál kifejezetten a forgalomba hozatali célzat (az annak során való megtévesztés) analógiájaként értelmezte.¹⁰⁷ Így nehezen érthető, hogy ugyanezen kerethatározatban szereplő csalárd elkövetés elemének az 1978. évi Btk. 304/A. § megalkotása során miért nem lehetett (hasonlóan kreatívan) a pénzhamisítás elkövetésére irányuló célzatként értelmezni.

Kereszty szerint amennyiben „bárki a [z 1978. évi] Btk. 304/A. §-ban írtakat megvalósítja, nehezen képzelhető el, hogy nem a pénzhamisítás célzata vezérli, így meglehetősen életszerűtlen e bűncselekmény, s legfeljebb arra alkalmas, hogy a célzat bizonyíthatatlansága esetén az elkövető büntethetőségét biztosítsa”.¹⁰⁸

Megítélésem szerint – különösen forgalomba hozatal esetén – lehetségesek olyan célzat hiányában megvalósuló cselekmények, amikor a tényállásnak érdemi funkciója

¹⁰⁵ Kúria Bfv. I. 1129/2011., EH 2012. B2.

¹⁰⁶ GULA József: „A pénzhamisítás elleni fellépés az Európai Unióban” in: LÉVAY Miklós (szerk.): *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén* (Miskolc: Biber 2004) 108–142., valamint JACSÓ (60. l.) 484.

¹⁰⁷ Vö. 4.1. pont.

¹⁰⁸ KERESZTY Béla: „A gazdasági bűncselekmények” in: NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része* (Budapest: Korona 2005) 699.

lehet a büntetőjogi felelősség megállapításánál. Ilyen esetekre nézve azonban a kriminalizáció az EU-jogból eredő jogalkotási kötelezettségen túlmenően történt hazai jogunkban.

Jacsó szerint „aggályos jogbiztonsági szempontból a célzat nélküli »tartás« büntetendővé tétele”.¹⁰⁹

Álláspontom szerint önmagában a célzat nélküli tartás büntetni rendelése – ahogy azt büntetőjogunk akkoriban is hatályos más példái is mutatták¹¹⁰ – nem ellentétes a jogbiztonság követelményével. A pénzhamisítás elősegítése vonatkozásban a problémát az okozza, hogy a célzat nélküli hazai tényállás nem tartalmaz megfelelő objektív elemet a büntetőjogi felelősség leszűkítésére. Így még arra sem utal, hogy az elkövetési tárgyként szereplő eszközöknek stb. a pénzhamisításra „különösen alkalmasnak” kell lennie.¹¹¹ Ezt az elemet az EU-instrumentum egyébként még célzatos cselekmény esetén is tartalmazza a jogharmonizációs kötelezettség (objektív alapú) körülhatárolásához.

A Btk. a pénzhamisítás elősegítésének külön tényállását fenntartotta. Annak alapján „két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”, aki „pénzhamisításhoz szükséges anyagot, eszközt, berendezést, gyártási tervet, műszaki leírást vagy számítástechnikai programot készít, átad, elfogad, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy forgalomba hoz,”.¹¹² A cselekmény három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha „a pénzhamisítás elősegítését büntetőjogban vagy üzletszerűen követik el.”¹¹³ Ehhez képest az új szabályozás szerint minden esetben három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, „aki pénzhamisításra irányuló előkészületet követ el”.¹¹⁴

Kondorosi szerint a büntetési tételek módosulására tekintettel differenciáltan ítélandó meg a pénzhamisítás elősegítése tényállásának szükségessége. Így a Btk. szabályozása „logikai ellentmondásba mindaddig nem ütközik, amíg a pénzhamisítás előkészületének büntetési tétele a pénzhamisítás elősegítésénél magasabb”. Ezzel szemben a minősített esetben viszont „az elkövetőnek akár van célzata, akár nincs, ugyanolyan súlyú bűncselekmény miatt felel, ez a szabályozás [...] a célzathányos elkövetés esetére semmiféle kedvezményt nem biztosít az elkövető részére”.¹¹⁵

A 2014/62/EU irányelv alapján „a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy szándékos elkövetés esetén [...] bűncselekményként legyen [...] büntetendő „pénz hamisítására vagy meghamisítására különösen alkalmas szerszámok, tárgyak, számítógépes programok, adatok vagy egyéb eszközök”, illetve „biztonsági jellemzők, úgy mint hologramok, vízjelek vagy a pénz

¹⁰⁹ Jacsó (60. lj.) 489.

¹¹⁰ 1978. évi Btk. 311/B. §. Hatályos 2001. július 20. napjától.

¹¹¹ Az már egy ettől eltérő és e tanulmány keretei között érdemben nem vizsgálható kérdés, hogy az elkövetési tárgy ilyen törvényi meghatározása esetén a tényállás jogállami keretek között alkalmazható lenne-e.

¹¹² Btk. 390. § (1) bek.

¹¹³ Btk. 390. § (2) bek.

¹¹⁴ Btk. 389. § (3) bek. Az előkészület fogalma változatlan, azt a Btk. 11. § (1) bekezdése tartalmazza.

¹¹⁵ KONDOROSI (95. lj.) 86.

más, a hamisítás elleni védelmet szolgáló alkotórészei” „csalárd előállítás, elfogadása, megszerzése vagy birtoklása”.¹¹⁶

A jogirodalom szerint a pénzhamisítás elleni irányelv (a kerethatározattal alapvetően megegyező) rendelkezése sem teszi szükségessé a pénzhamisítás elősegítése című tényállás megalkotását, illetve fenntartását.¹¹⁷ Erre figyelemmel javasolják „a pénzhamisítás elősegítése deliktumának az eltörlés[ét]” is, hiszen „a pénzhamisítás előkészületének büntetése is kimeríti jogharmonizációs kötelezettségünket”.¹¹⁸

Ha a célzat nélküli elkövetés büntetni rendelését (az irányelven túlmenően) mégis szükségesnek tartjuk, akkor azt – a fentiekre is tekintettel – jobban be kell illeszteni a hatályos szabályozás rendszerébe. Erre az egyik lehetőség az lenne, ha a pénzhamisítás előkészületét is súlyosabban (egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel) szankcionálná a törvény, ha azt bünszövegségben vagy üzletszerűen követik el.

4.5. HAMIS PÉNZ KIADÁSA

Az 1978. évi büntető kódex a pénzhamisítás privilegizált eseteként szabályozta, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt, aki „valódi, illetve hamisítatlan gyanánt jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hoz”.¹¹⁹ Ilyen esetekben „a büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés [volt], ha a bűncselekményt különösen nagy, vagy azt meghaladó értékű pénzre követik el”.¹²⁰ Tokaji ennek kapcsán találóan mutatott rá, hogy „ilyen esetekben a büntető „törvény [...] maga értékeli a korlátozott elvárhatóságot” a „lényegesen enyhébb büntetési tétel” szabályozásával.¹²¹

Ezt a szabályozást – a későbbi fejleményekre tekintettel – érdemes megvizsgálni abból a szempontból, hogy 2001. május 29., illetve különösen 2004. május 1. napját követően összhangban volt-e a 2000/383/IB számú kerethatározattal.

A kerethatározat alapján „a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy szándékos elkövetés esetén a „hamis vagy hamisított pénz csalárd forgalomba hozatala” bűncselekményként legyen büntetni rendelve.¹²² Ezen felül „minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a [pénzhamisításként] említett magatartások hatásos, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal legyenek sújthatók, beleértve az olyan szabadságvesztés-büntetéseket is, amelyek kiadatáshoz vezethetnek”.¹²³ Az instrumentum külön rendelkezett arról, hogy „a pénz [a kerethatározat] 3. cikk

¹¹⁶ 2014/62/EU 3. cikk (3) bek. d) pont.

¹¹⁷ GULA József: „A pénzhamisítás elleni fellépés nómumai az Európai Unióban” in: RÓTH Erika (szerk.): *Miskolci Jogtudományi Műhely 10. Decem anni in Europaea Unione V. Tanulmányok a büntetőjogi tudományok köréből* (Miskolc: ME ÁJK 2016) 173.

¹¹⁸ TÓTH Dávid: „A pénzhamisítás törvényi tényállása de lege lata és lege ferenda” *Magyar Jog* 2017/9. 551.

¹¹⁹ 1978. évi Btk. 306. § (1) bek.

¹²⁰ 1978. évi Btk. 306. § (2) bek.

¹²¹ TOKAJI Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban (Budapest: KJK 1984) 148.

¹²² 2000/383/IB kerethatározat 3. cikk (1) bek. b) pont.

¹²³ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (1) bek.

(1) bekezdésének a) pontja szerinti [...] hamisítása vagy meghamisítása szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő, amelynek felső határa legalább nyolc év”.¹²⁴ Ilyen kötelezettséget azonban a kerethatározat a pénzhamisítás forgalomba hozatallal megvalósuló esetében [3. cikk (1) bekezdésének b) pont] nem tartalmazott.

A hamis vagy meghamisított pénz forgalomba hozatala esetén tehát a kerethatározat alapján csak a kiadatást lehetővé tevő büntetőjogi szankció tagállami előírása volt kötelező. Ha ezt a követelményt (logikusan) az európai uniós tagállamokra is vonatkozó ET egyezmény alapján értelmezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy az egy év vagy annál súlyosabb szabadságvesztés büntetést jelent.¹²⁵ A kerethatározatból eredő követelménynek tehát az 1978. évi Btk. hamis pénz kiadása elnevezésű tényállása (mivel az csak forgalomba hozatallal valósulhatott meg) a büntetési tétel tekintetében mindenben megfelelt.

A Btk. úgy rendelkezik, hogy „korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki valódiként jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított, kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt forgalomba hoz”.¹²⁶

A Btk. javaslatának indokolása „szakítva a korábbi jogi hagyományokkal, a jövőben a pénzforgalom biztonsága érdekében nem önálló tényállás alatt, privilegizált esetként rendeli büntetni a valódiként jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított pénz kiadását, hanem a pénzhamisítás körében. Tényleges különbség abban van a két cselekmény között, hogy ez esetben az elkövető jogszerűen és jóhiszeműen jut a pénzhez, és csak utóbb észleli annak hamis vagy meghamisított voltát”. A jogalkotó szerint „a pénzforgalom biztonsága érdekében fokozottabb védelem megteremtése indokolt. Nem értékelhető az elvárhatóság hiányaként a nagyobb összeget kitevő hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hozatala, hiszen az elkövető tisztában van [cselekményének] fokozott veszélyességével, ezért a Javaslat a jövőben csak bizonyos körben, értékhatárhoz kötötten (kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre) a büntetés korlátlan enyhítésre ad lehetőséget”.¹²⁷

A jogszabály a szigorítás indokaként ebben a vonatkozásban nem utal a kerethatározatból eredő jogharmonizációs kötelezettségre, de ilyen nem is állt fenn. Az 1978. évi Btk. szabályozása ugyanis – amint azt láthattuk – teljes mértékben összhangban állt a kerethatározattal. A javaslat indokolása azonban más vonatkozásokban több sebből vérzik.

Az 1978. évi Btk. ugyanis – ahogy azt a jogirodalom kifejezetten megállapította – nem az elvárhatóság hiányát értékelte, hanem annak korlátozott mértékét. Akkor viszont teljesen logikátlan az elvárhatóság tipizáltan korlátozott mértékét csak a kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre való elkövetés esetén jogszabályban értékelni, míg alapeseti vagy minősített eseti mennyiség vonatkozásában a büntetési tétel tekintetében teljesen figyelmen kívül hagyni.

¹²⁴ 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (2) bek.

¹²⁵ A Párizsban, 1957. december 13-án kelt, európai kiadatási egyezmény 2. cikk (1) bek. Hazánkban kihirdette a 1994. évi XVIII. törvény. Ugyanerre a következtetésre jutunk akkor is, ha a fogalmat a bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbj.) 11. § (2) bekezdése alapján értelmezzük.

¹²⁶ Btk. 389. § (4) bek.

¹²⁷ A Btk. javaslatának 388. §-ához fűzött indokolás.

Az elvárhatóság korlátozott mértéke (de annak hiánya is) a bűnösség normatív elemét érinti,¹²⁸ így annak megítélésekor teljesen közömbös az a tény, hogy „az elkövető tisztában van ennek fokozott veszélyességével”. Ez utóbbi kérdés ugyanis a büntetőjog az elkövetési tárgyra (péNZ mennyiségére) kiterjedő szándék (azaz alapvetően a bűnösség tudati eleme¹²⁹) körében van figyelemmel.

A korlátozott elvárhatóság a büntetési tétel arányos csökkentését indokolja, aminek a privilegizált eset megalkotása szinte magától értetődő szabályozási módszere volt. Ehhez képest az alapeseti és a minősített eseti értékre elkövetett cselekmények esetén az új szabályozás még a korlátlan enyhítés – ennél kevésbé kedvező – lehetőségét sem biztosítja.

Álláspontom szerint az 1978. évi Btk. a cselekmény atipikus indítékát megfelelő büntetési tételek keretében értékelte. Amennyiben pedig a hamis péNZ kiadása körébe vonható cselekmények büntetési tétele mégis túl enyhe lett volna, akkor a jogalkotónak a privilegizált eset büntetési tételét kellett volna (ésszerű mértékben) szigorítania.

A hatályos szabályozás legfontosabb hátránya, hogy annak „alapján csekély tárgyi súlyú ügyekben egy szigorúan szankcionált - akár 8 évi szabadságvesztés büntetéssel is fenyegetett - bűncselekmény miatt indulhat büntetőeljárás”.¹³⁰

A jogirodalomban javasolták is „a hamis péNZ kiadásának mint önálló tényállásnak a visszaállítását”. Erre egyébként a 2014/62/EU irányelv kifejezetten lehetőséget is ad.¹³¹ Annak alapján ugyan a tagállamok „meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a[z irányelv] 3. cikk (1) bekezdésének b) [...] pontjában említett bűncselekményekre [„hamisított péNZ csalárd forgalomba hozatalát”] vonatkozó büntetési tétel felső határa legalább öt év szabadságvesztés legyen”.¹³² Azonban ebben az instrumentumban éppen ezen alakzat vonatkozásában külön rendelkezés van arra, hogy „a tagállamok [az öt évi szabadságvesztéstől] eltérő, hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókat is meghatározhatnak, ideértve a péNZbüntetéseket és a szabadságvesztést, amennyiben a hamis vagy hamisított péNZt úgy vették át, hogy az adott személy nem tudott a péNZ hamis vagy hamisított voltáról, de e tény tudatában adta tovább”.¹³³

5. ÖSSZEGZÉS (HELYETT): NÉHÁNY TENDENCIA

A jogharmonizációs kötelezettségek implementációja már hazánk EU-csatlakozását megelőzően megindult, illetve azt követően (így napjainkban) is büntetőjogunk fejlődésének egyik mozgatórugója.

¹²⁸ Lásd erre pl. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* (Budapest: HVG-ORAC 2008) 161–162., 164–165.

¹²⁹ Amennyiben olyan bűncselekmény fogalmi rendszert követünk, amely a szándékosságot a bűnösség körében érvényesíti. Vö. erre pl. NAGY (128. l.) 90–91.

¹³⁰ TÓTH (118. l.) 550.

¹³¹ GULA (117. l.) 174.

¹³² 2014/62/EU irányelv 5. cikk (4) bek.

¹³³ 2014/62/EU irányelv 5. cikk (5) bek.

Már fenti – korlátozott hatókörű – esettanulmányok áttekintése alapján kimutatható (természetesen a teljesség igénye nélkül) a jogharmonizációs kötelezettségek hazai teljesítésének néhány jellemző vonása.

Hazánk leggyakrabban az európai uniós instrumentumok szövegszerű átvételével biztosította a jogharmonizációs kötelezettségek és a hazai büntetőjog összhangját. Ez számos esetben¹³⁴ ahhoz vezetett, hogy az új rendelkezések nehezen illeszkedtek be a magyar büntető kódex rendszerébe.

Más esetekben kreatívan – a két jogrendszer kategóriáinak érdemi összefüggéseit mélyebben elemezve – az európai uniós jogi aktustól eltérő szövegű rendelkezésekkel tettünk eleget a jogharmonizációs kötelezettségnek.

Előfordult (a csatlakozás előtt kezdetben különösen) a jogharmonizációs kötelezettségek „túlreagálása” is: a magyar büntetőjogi szabályozást ilyen esetekben akkor is megváltoztatták, amikor erre az uniós jogi aktus helyes értelmezése alapján nem is lett volna szükség. A vélt jogharmonizációs kötelezettség teljesítése is vezetett olyan hazai szabályozáshoz, amely nehezen feloldható feszültséget okozott a magyar büntetőjog rendszerében.

¹³⁴ Más bűncselekménycsoportra vonatkozó példákra ld. BARTKÓ Róbert: „Kritikai észrevételek a terrorcselekmény törvényi szabályozásához” *Jogtudományi Közlöny* 2006/6. 234.